

MODERNITATEA EUROPEI CENTRALE ȘI DE SUD-EST DIN PERSPECTIVA ISTORIEI CONCEPTUALE

*Cuvînt introductiv la a treia conferință internațională de istorie conceptuală
din România – Universitatea de Vest din Timișoara, 8-11 octombrie 2014*

Victor NEUMANN

De ce am ales ca temă Conceptualizarea modernității în culturile din Europa Centrală și de Sud-Est. Noțiuni, Discursuri, Limbaje (The Conceptualization of the Modernity in the Central and Southeast European Cultures. Notions, Discourses, Languages) ?

În pofida neatenției față de viața omului, astăzi conceptualizăm mai bine timpul și spațiul, putem să investigăm mai exact limbajele și instituțiile politice, avem informația și bagajul teoretic necesare spre a investiga și a explica o parte dintre constantele mersului istoriei. Când este vorba de om însă, explicația devine problematică fiindcă acesta este într-o permanentă schimbare - într-un nascimento, într-un continuu proces de creștere cum ar spune Giambattista Vico -, într-o devenire, ceea ce îi schimbă caracterul și comportamentul. Prin urmare, metodele științelor abstracte, matematica, logica, heraldica nu se potrivesc înțelegerii istoriei umane. Nici interpretarea istoriei prin conceptualizarea ei nu pare a fi departe de acestea. Referindu-ne la timpul tranziției de la evul mediu la epoca modernă, unul prin excelență al schimbărilor, al regîndirii priorităților în viața politico-economică, al extinderii rolului științei și tehnicii, trebuie să ne preocupe formarea noțiunilor și limbajelor, respectiv să ne intereseze evoluția organizării sociale. Conceptualizarea devină utilă periodizării faptelor și evenimentelor, înțelegerii – chiar dacă fragmentare - a mentalităților și a comportamentelor. Acestea sînt cîteva motive pentru care vom ține seama de filozofiile ce preced modernitatea, dar și de miturile și legendele ce indică formele de manifestare ale individului și colectivității. Faptul că magia precedă gîndirea rațională trebuie să ne dea de gîndit, iar cercetarea ei trebuie luată în considerare altfel decît o face istoricul conceptual. Aceasta contribuie la deslușirea particularităților de trăire, simțire și reacție ale ființei umane.

În pofida neajunsurilor ei, conceptualizarea modernității presupune identificarea treptelor de evoluție ale omului, studiul limbajelor, al semnelor și al setului de valori culturale și civilizaționale. Ele n-au fost și nu sunt matematice, prin urmare nu pot fi înțelese prin logica matematică, teoria jocului sau prin metodele științelor naturii. Iată de ce cred că interesul pentru *o cultură umanistă unificată* avînd propriile ei instrumente de lucru devine fundamental, mulțumită acesteia avînd posibilitatea de a teoretiza *modernitatea și postmodernitatea, modernismul și antimodernismul*.

De ce Europa Centrală și de Sud-Est?

În primul rînd pentru că este o regiune cu o istorie și o cultură mai puțin cunoscute. În al doilea rînd, pentru că geneza lumii moderne are aici cîteva particularități în comparație cu alte regiuni ale Europei. În al treilea rînd, fiindcă în legătură cu această parte de Europă circulă stereotipii precum: țara lui Dracula; Balcanii sîngeroși; butoiul cu pulbere al Europei; regiune înapoiată. În fine, pentru că în locurile invocate continuă să subziste ideea identităților colective pe criterii de secol al XIX-lea, fictive sau imaginate, de comunitate și etnicitate. Avem convingerea că o recuperare a istoriei regionale în termenii și limbajele intelectual-academice ale secolului al XXI-lea va stimula dezbaterile de idei, va contribui la o înțelegere a contextelor social-politice în care s-au avut loc tranzițiile la modernitate, oferind totodată ipotezele de lucru în vederea dobîndirii perspectivei integrate a istoriei celor două părți de Europă.

Cum se explică faptul că Timișoara găzduiește această a treia înfîlnire internațională a cercetătorilor interesați de istoria conceptelor și de istoria conceptuală?

Timișoara are o tradiție în studiile de istorie regională, istorie socială și istorie multi- și interculturală. Este un oraș deschis experimentelor, iar istoria conceptuală este un experiment atît pentru România, cît și pentru statele Europei Centrale și de Sud-Est. În anii 2000, aici s-au elaborat cele dintîi studii privind evoluția vocabularului social-politic românesc; s-au organizat cele dintîi dezbateri privind conceptele ce definesc identitatea colectivă, etnie, națiune, popor; s-a descris universul plurilingv și multicultural al Banatului și Voivodinei. La Timișoara a fost în vizită Reinhart Koselleck, celebrul istoric ce a inaugurat vastul cîmp de cercetare interdisciplinară. În mediul academic din același oraș s-a înființat cea dintîi școală doctorală

internațională de istorie conceptuală prin cooperarea universității locale cu Universitatea din Aachen și cel dintâi *Centru de Studii de Istorie Conceptuală din România*.

Cui trebuie să-i mulțumim?

Mai întâi, Fundației Volkswagen din Germania și Consiliului Național al Cercetării Științifice din România pentru selectarea proiectelor și pentru susținerea lor financiară. În al doilea rând, se cuvin mulțumiri deosebite Universității de Vest din Timișoara, conducerii acesteia pentru constantul sprijin acordat în organizarea activităților de cercetare, în asigurarea infrastructurii acesteia, în promovarea temelor novatoare. Personal, doresc să-i mulțumesc colegului Armin Heinen, de a cărui cooperare și înțelegere am beneficiat pe tot parcursul ultimului deceniu, împreună reușind să promovăm studiile de istorie a conceptelor și de istorie conceptuală în România și în statele vecine acesteia și să publicăm cel dintâi volum de istorie conceptuală românească. Mulțumiri li se cuvin colegilor și prietenilor care mi-au fost aproape și au înțeles menirea acestor întâlniri academice, respectiv importanța reformelor în istoriografiile regionale, Sorin Antohi, Adrian Cioroianu, Balázs Trencsényi, Constantin Iordachi. Un semn de recunoștință îi adresăm lui Hans-Erich Bödeker, strălucitul discipol al lui Reinhart Koselleck, admirabilul cărturar de a cărui prietenie și încredere ne-am bucurat de-a lungul ultimilor ani și de ale cărui contribuții metodologice și interpretări teoretice călăuzitoare am beneficiat cu ocazia fiecărei conferințe de istorie conceptuală organizate la Timișoara. Toate acestea – multe altele – m-au făcut să cred că în universitățile regiunii – implicit în acelea din România - există o valoroasă comunitate academică și că orice nouă conferință de istorie conceptuală este o provocare la reflecție privind istoriile locală și universală, trecutul modern și trecutul recent.